

Borbergs fäbod

Borberg är en av våra hemfäbodnar, belägen inte så långt varken från Gesunda där vägen till Borberg och Rossebärgs fäbod tog sin början eller från Gesundabergets fot. Vägen till Borberg hade svåra backar som liksom nästan allt annat i dåtiden fick egna namn. Vägen var så arbetsam att flera av fäbodens hästar klart markerade sin ovilja att ta utav i Gesunda.

Som flera av övriga fäbodnar var också Borberg delat i en övre och en nedre del. Men låt oss börja med Ekorrån som var fäbodens enda egentliga vatten, och som förmodligen också fordom var en förutsättning för ett fäbodliv i egentlig mening. Där fanns Korvsågen och längre upp i ån en enkel kvarn. Något fiske fanns däremot inte att tillgå då åns vattenflöde ibland kunde vara mycket litet. Sedermera planterades bäcköring in med ett totalt fiskeförbud som kunde trotsas av ”Prott’n” från Gesunda som ”satt i styrelsen”.

Avtagsvägen till nedre byn tog av så fort man passerat Ekorrån. Det var säkert en skön känsla att slippa dom sista backarna upp till ”yver byn”.

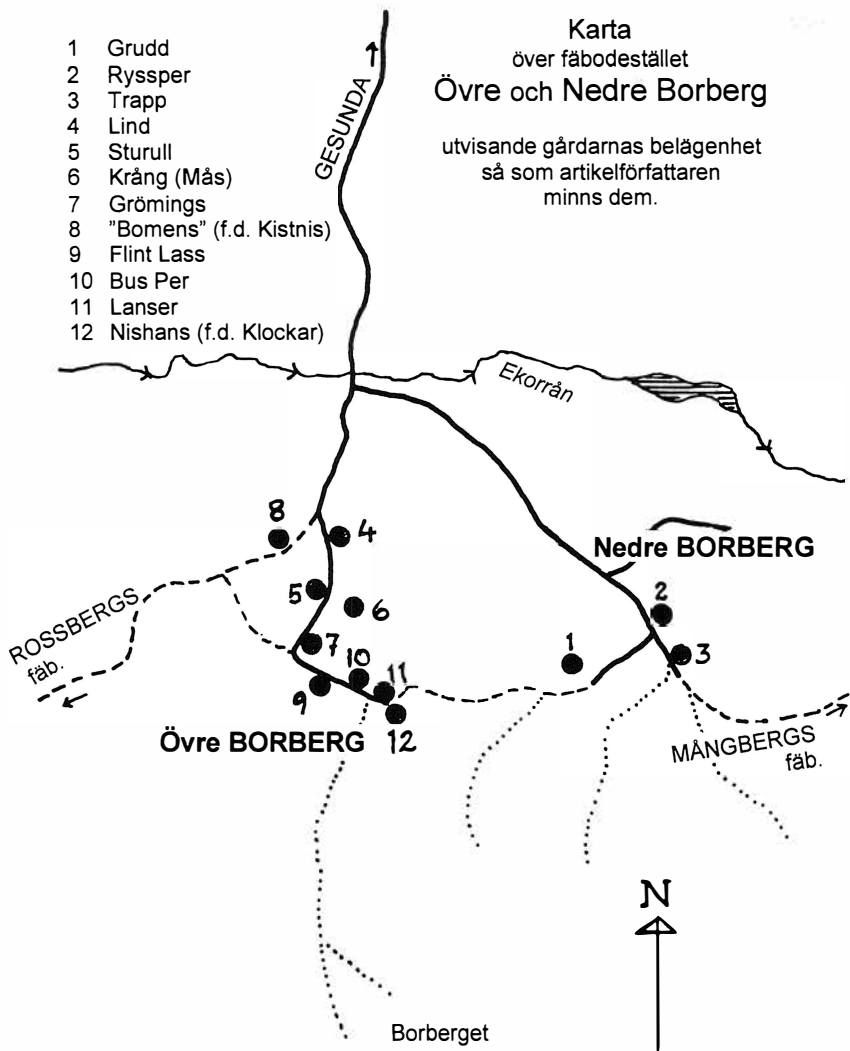
”Nider byn” bestod av de tre gårdarna Gruddgården, Rysspergården och Trappgården alla med kraftfulla ägare. Med undantag av Gruddgården låg gårdarna nedanför och lite lägre än själva vägen. Det var ju förr angeläget att inte bygga på mark som kunde bära gröda. Vad Gruddgården beträffar hade man hittat en särdeles förmämlig boplats på en höjd längre upp där också en mindre ”lok” fanns till mångsidig nytta. Gården står än i dag i sin fulla prakt och vittnar om den beslutskraft fanns på ägarhåll. Även Trappgården är intakt och väl underhållen, och ägs numera av Birgit Hammar som vid sin sida har självaste Vasaloppsgeneralen. Märkligt i sammanhanget är att de tre gårdarna var grannar även på

Gesundaberget

Karta över fäbodestället Övre och Nedre Borberg

utvisande gårdarnas belägenhet
så som artikelförfattaren
minns dem.

- 1 Grudd
- 2 Ryssper
- 3 Trapp
- 4 Lind
- 5 Sturull
- 6 Krång (Mås)
- 7 Grömings
- 8 "Bomens" (f.d. Kistnis)
- 9 Flint Lass
- 10 Bus Per
- 11 Lanser
- 12 Nishans (f.d. Klocker)

Sollerön. Något som med ett undantag inte var rådande i den övre byn. Den delen av fäboden var den klart största med nio gårdar och en ganska stor areal odlad jord. Några av åkrarna hade en för dåtiden förvånansvärd storlek, väl vittnande om den kraftfullhet som funnits i den gångna generationen. Den övre byn började med en av dessa större åkrar ("Åndjä", med tillhörande ängslada och "småslog") där vägen till Rossberg sedan tog av.

Som första gård i byn fanns Lindgården från Myckelbyn. En familj som visserligen hade tillgång till två kraftiga pojkar och en lika stadigt byggd dotter men som ändå föreföll leva under små förhållanden. Pojkarnas håg stod nog tidigt åt annat håll än småbrukarens. Intressant är att dottern på något sätt kom i kontakt med en till synes och säkerligen också verkligt burgen man (August) som säkerligen kom till nytta i gården inte bara på åkern, där han för övrigt klart framstod som "en man av börd".

Efter Lindgården fanns sedan ett åkerområde ("Grömindjen") på båda sidor om vägen, varefter Sturullgården återfanns på den västra sidan och Krånggården (sedermera Måsgården) på den östra.

Skogen har erövrat det mesta av utrymmet på fäbodvallen. Här skymtar Sturullgården med Gesundaberget i bakgrunden.

I Sturullgården fanns en riklighet av humor, medan den musikalitet som fanns i familjen inte kom till sin rätt förrän på senare tid då sonen Johan till stor förnöjelse kunde ses sittande vid fönstret med dragspelet. Man kan i efterhand fundera över om allvaret med jorden hade riskerat att komma i fara om musiken också fått ta sin beskärda del av tiden. Det lättsamma sättet och de knepiga kommentarerna fanns hos alla barnen, men det var nog ändå Johan som kom att bli ”upptågsmakaren”. Han kunde ses komma gående på händerna genom ”fjoslidret” till Måsgården och han ordnade också den första karusellen som vi barn kom i kontakt med. Den bestod av ett större vagnshjul monterat på den stora stenen på gården. Den drevs av Johan med ett pålindat rep och man kunde se konstruktörens belåtenhet när han demonstrerade sin uppfinning. Det är i sammanhanget inte rättvist att förbigå ”moran” Ålper Ann som hade samma livsstil. Och hennes envisa get, inte att förglömma, som blixtnabbt tog sig upp på matbordet i ett obehågat ögonblick.

I den tidigare Krånggården huserade mågen Mås Anders. I kraft av sina uppdrag och bristande intresse för ”småslog” och fäbodliv överhuvudtaget avlastade han nog väl så mycket på hustrun Krång Anna, som i stort sett då bara hade de yngsta av barnen då de äldre redan börjat få andra intressen.

Krånggården på 1930-talet. Foto: Nordiska Musèet.

Mås Anders tekniska intresse medförde ändå fåbodens enda ladugårdsgolv av betong, med "dritränna" och allt. På gården fanns också den stora gemensamma tröskladan med vandringsdrift som var intakt i så sen tid att vi barn med handkraft kunde driva trösken runt. Den stora ladan måste vara av relativt sent datum då den både var stor och därtill byggd av brädor. På gården fanns också en välutrustad smedja och en gedigen jordkällare. I dag finns bara källaren kvar.

I svackan mellan gårdarna fanns den gemensamma brunnen och bakom ladugården låg den för barnen så viktiga "Tåssklok" med sina "bringlor". Ett dåtidens dagis måhända.

Ovanför våtdraget finner vi Gröminggården som drevs helt utan "manfok". Det var tre kraftfulla systrar som stod för en arbetsprestation som väl kunde konkurrera med vilken karl som helst. Det var en fröjd att se när någon av flickorna slängde upp höräfsan i trillan eller elegant selade på hästen. Gården finns än i dag kvar med flera hus.

När vi nu fortsätter vår vandring står "Bomens" gård en bit upp efter Rossbergsvägen på tur att omnämnas. Där var den kände Anders Bohm ägare. Dock utan

En del av fåbodgårdarna hade gedigna källare eftersom sommarens matvaror krävde kylutrymmen. Här betraktar Mås Helmer Jönsson dörrens förfall på Krånggårdens källare.

Grömingsgården i vinterskrud.

att vara Borbergskarl annat än för slogslåtttern under fåbodtid. Många är de dråpliga kommentarerna och historierna efter denna hedersman. Väl i minnet finns hans bestämda uttalande när han passerade Måsgården med sin son till hjälp vid "evler" där några fång av magert sloghö fanns. Nu kommer vi inte "jån" nå mera förrän vi får ta såg och yxa med oss. Och i dag står där också stora träd att beskåda. När Bomen så en kväll äntligen kom på den stora grävling som huserade i fåboden hade han sin storyxa med sig. Han hade att berätta hur han hade fått slå yxan i huvudet tre gånger "ållt i va karr til" innan grävlingen började förstå att "ä va allvar". Innan vi lämnar "Bomen" bör ett annat minne nämnas. Ovanför "Bomen" hade Erlandsson på Sollerön en större åker. Inte genom plog och harv förnyad till bärande av god skörd men trots det magra utbytet var ändå "Kluckar Stinas" order helt klar: "Åkir upp å slåir åv lindo i Borbjer"! Så där kom då deras lastbil (Lanka) med en hel drös av folk som med lätthet "fösade" av det som fanns och som sedan snabbt lastades upp på flaket. Vi andra som hade få armar till vår hjälp och dessutom satt fast i fåbodlivet stod där, och ordet avundsjuka är nog inte överdrivet i sammanhanget.

Så åter till de övriga gårdarna. På södra sidan och tätt intill vägen fanns på den beskrivna tiden bara en stuga som kallades Flint Lassgård. Den enda som står att finna i minnet och som övernattade där var Flint Johan från Gruddbo som låg

över vid en slogsåtter som bara kom att bedrivas något år. Dock finns längre österut lämningar från grund eller mur till en stuga som inte ens de gamla visste något om.

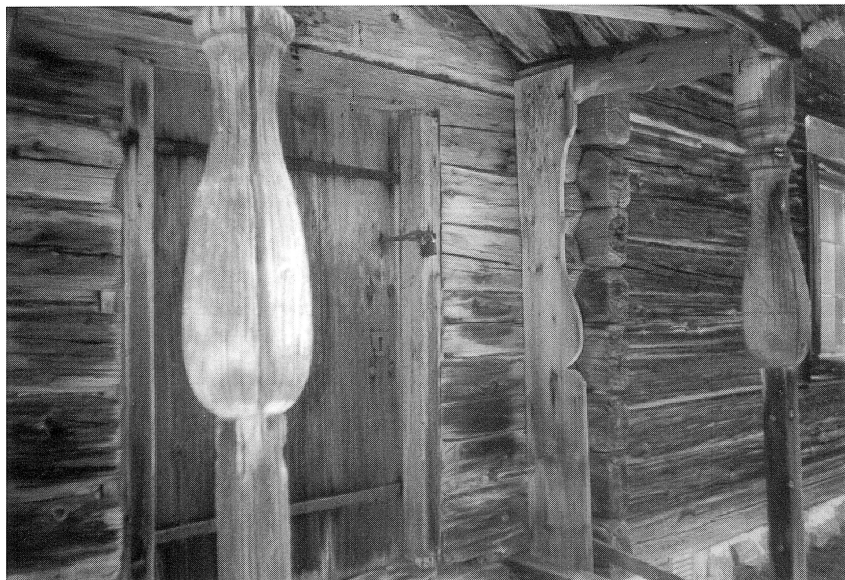
På den norra sidan av vägen lite längre fram är vi så komna till Bus Pers gård där bostad och stall fanns på den sidan, medan ladugården var belägen på den södra sidan. Allt alldeles intill vägen vilket säkert bidrog till kontakten fåbodfolket emellan. Gårdens ägare Bus Per, som i sig var ett original (bl.a. bilägare), levde i ett samboförhållande med Frans Anna, en kvinna som varit med om ett brokigt liv, i kolarkojor, som legohjälper i många sammanhang, men som nu kommit till den första ekonomiskt ganska trygga tillvaron i hela sitt liv. Detta medförde att humorn fick utrymme och en sällsam kvällstrivsel fanns att ta del av. Säkerligen bidrog de bådas synbara njutning av en pipstopp till den lättsamma läggningen. Och några betänkligheter att sova i det av piprök doftande köket/sovrummet fanns inte, och paret sov i en ganska smal dubbelsäng.

Efter Bus Pers kommer vi så fram till Lansergården som var den enda större gården i fåboden där man inte minns något aktivt fåbodliv. Men kraftfullt folk fanns det att berätta om även från den gården.

När man så kommer till granngården Nisansgården som är den sist belägna i fåboden är man i den gård som tillsammans med Måsgården kom att bli de sista aktiva i Borberg. I den gården var Nisans Johans (urmakaren) svärmor den som klarade de dagliga sysslorna. Det var Bos Anna som kom från Bengtsarvet till sin dotter Maria efter en familjesplittring som på den tiden var synnerligen ovanlig. I sitt sällskap hade hon tidvis en flicka från Gesunda och inte att förglömma kontakten med Krång Anna, sedan Mås Anders och Nisans Johan kommit på att hugga upp en bred ”lysa” i skogen mellan dessa gårdar. Där brukade man förutom den känsla av sällskap som uppstod också signalerade med en handduk i en buske när kaffepannan stod på. I ett vagnslider stod den avställda ”Nisansbilen” uppställd. Ett absolut ”se men inte röra” var gällande men den fanns ju ändå där. Men som sagt, Bos Anna och Krång Anna blev de sista i Borberg som hade att ansvara för kor och gårdar med allt vad det innebar.

Från Nisansgården gick den största stigen till den nedre byn och det finns särskilt i minnet då ett sällskap ungdomar från Mångberg, som hade hört att det fanns flickor uppe i Borberg, kom tågande med en provisorisk trumma i täten. Det blev sedan en samvaro i den stora tröskladan.

Ett annat bestående minne är besöket av två stadsbor som hade fått idén att bestiga Gesundabergets topp från Borbergshället. Det drivande var ”Gambelkullsgatu” en oöväxt stenig sluttning som var väl synlig från Borberg. Deras vita skjortor kunde följas från fåboden där varje inslag av ”nå ovanli” givetvis var välkommet.

Gruddgårdens förstuvist, där bräderna förtärs av tidens tand.

I några andra fåbodar kom fåbodlivet att fortsätta i ännu några år men för Borbergs vidkommande var det nog frånvaron av vatten som kom att bidra till ett något tidigare slut på ”bufföringen”. Givetvis också de förändringar i tiden som kom allt snabbare.

Fåbodlivet var en nödvändighet i en kärv överlevnadsprocess som inte tog ett tvärt slut förrän konstgödseln gjorde sitt intåg i småbruket. Det var säkerligen en arbetsam historia för de äldre kvinnorna, som hade sitt största stöd i att ”det var så på den tiden”.

På äldre dagar kunde man höra hur de gamla förgyllde upp sina tidigare fåbodvistelser inför sina barnbarn och andra lyssnare. De ljusa minnena har ju sin förmåga att bli de bestående.

Nedtecknat av en av de sista ”som var med”.

Mås Helmer